

Graduate Certificate in Narrative Therapy

Dulwich Centre, Australia

E- Learning program 2018-2019

**«Δέκα Ιστορίες – μια αφήγηση επαγγελματικής αντίστασης κοινωνικών
λειτουργών στις αντιξοότητες διαχείρισης της Προσφυγικής και
Μεταναστευτικής Κρίσης».**

Chydioglou Lemonia

School Social Worker

PhD candidate in Social Work, Democritus University of Thrace

Email: hidioglou.l@gmail.com

*Ἔτσι σοφὸς ποὺ ἔγινες, μὲ τόση πείρα,
ἤδη θὰ τὸ κατάλαβες ἢ Ἰθάκες τί σημαίνουν.*

Ἰθάκη

Κωνσταντῖνος Καβάφης (1863-1933)

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
1. Επαγγελματική αντίσταση στην Κοινωνική Εργασία	5
2. Σκοπός	6
3. Διαδικασία	6
3.1 Συμμετέχουσες-οντες	7
4. Συνεντεύξεις	7
4.1 Διπλή ιστορία	7
4.2 Αρχικές συνομιλίες	8
4.3 Συζητήσεις εξωτερίκευσης	9
4.3 Εναλλακτικές ιστορίες	11
6. Η θέση της ερευνήτριας	15
7. Ηθική και δεοντολογία	16
8. Το συλλογικό έγγραφο	16
Acknowledgements	22
Bibliography	23

Περίληψη

Αυτό το άρθρο παρουσιάζει ένα μέρος μιας μεγαλύτερης συλλογικής εργασίας που παρουσιάστηκε φέτος στο Συνέδριο Κοινωνικών Επιστημών στη Μυτιλήνη. Αυτό το άρθρο περιέχει συγκεντρωμένη «γνώση εκ των έσω - insider knowledge» δέκα κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στη διαχείριση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης. Η γνώση των κοινωνικών λειτουργών αποκαλύπτεται μέσω ενός συλλογικού εγγράφου που προέκυψε από την επιθυμία των συμμετεχόντων για συλλογικότητα. Το συλλογικό έγγραφο όχι μόνο παρουσιάζει την ιστορία της αντιξοότητας στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, αλλά επίσης φωτίζει την ιστορία της αντίστασής τους σ' αυτήν. Το αφηγηματικό συλλογικό έγγραφο περιγράφει έντονα τις ειδικές δεξιότητες και τη γνώση του πώς τα άτομα, οι ομάδες και οι κοινότητες έχουν αντισταθεί σε δύσκολους καιρούς. Αυτό το άρθρο παρουσιάζει τους κοινωνικούς λειτουργούς να βρίσκουν πάντα έναν τρόπο να αντισταθούν και να επικεντρωθούν στο πώς να ξαναγράψουν κυρίαρχους θεραπευτικούς, οργανωτικούς και κοινωνικούς λόγους.

Λέξεις κλειδιά: προσφυγική κρίση, κοινωνική εργασία, επαγγελματική αντίσταση, αφηγηματική θεραπεία, συλλογικό έγγραφο.

1. Επαγγελματική αντίσταση στην Κοινωνική Εργασία

Το άρθρο του Strier's & Breshtling (2016) ήταν πολύ χρήσιμο για την κατανόηση της επαγγελματικής αντίστασης ειδικά στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Μελέτες δείχνουν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί σε διάφορα μέρη του κόσμου αντιμετωπίζουν όλο και περισσότερο κανονισμούς, προγράμματα και πολιτικές που αμφισβητούν την ικανότητά τους να εκτελούν την επαγγελματική τους αποστολή με ηθικό τρόπο (Strier & Breshtling, 2016). Οι κοινωνικοί λειτουργοί υποχρεούνται μερικές φορές να αναλάβουν δράση για να αντιταχθούν σε αυτές τις αντιξοότητες. Υπό το πρίσμα αυτών των περιστάσεων, είναι ζωτικής σημασίας να ενθαρρυνθεί η αντίσταση ως νόμιμη πρακτική του επαγγέλματος (Wallace & Pease, 2011). Η λογοτεχνία της κοινωνικής εργασίας παρουσιάζει την αντίσταση ως μια πράξη που αντισταθμίζει τις καταναγκαστικές πρακτικές του κοινωνικού ελέγχου και τους καταπιεστικούς τρόπους με τους οποίους ασκούνται οι σχέσεις εξουσίας (Strier & Breshtling, 2016). Η αντίσταση στην κοινωνική εργασία είναι ένας τρόπος αναζωογόνησης του επαγγελματισμού (Singh & Cowden, 2009). Η αντίσταση είναι ένα συστατικό της κριτικής και ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας, όπως ορίζεται από την επιθυμία υποστήριξης της προσωπικής και συλλογικής απελευθέρωσης και της κοινωνικής αλλαγής (Fook, 1993). Ο Hynes (2013) επεσήμανε τους δύο κυρίαρχους τρόπους αντίστασης: τις μακροπολιτικές μορφές και τις μικροπολιτικές της καθημερινής αντίστασης. Επίσης, οι προκλήσεις για την επαγγελματική αντίσταση στην κοινωνική εργασία μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες: θεσμική, επαγγελματική και προσωπική (Strier & Breshtling, 2016). Οι μεταμοντέρνοι και μετα-δομικοί θεωρητικοί παρουσίασαν την αντίσταση ως σύνολο πρακτικών που αλληλεπιδρούν με περιοριστικά καθεστώτα διακυβέρνησης. Οι μικρομορφές αντίστασης μπορούν στην πραγματικότητα να είναι τόποι μακροοικονομικής αλλαγής (Strier & Breshtling, 2016). Σύμφωνα με το έργο του Foucault, η κοινωνία λειτουργεί σε άτομα, ομάδες ή κοινότητες μέσω κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και συμβολικών συστημάτων καταπίεσης, ενσταλάσσοντας σε αυτές τις αντιλήψεις, τους κανόνες και τις προσδοκίες, με τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι εσωτερικεύουν αυτές τις ιεραρχίες εξουσίας και γίνονται συμμορφωμένοι μαζί τους (Foucault, 1980). Αν και το άτομο δεν είναι ποτέ ελεύθερο, οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να ξανακάνουν τις σχέσεις τους σε καθιερωμένα δίκτυα εξουσίας, δημιουργώντας έτσι πιο ευέλικτες κοινωνικές ρυθμίσεις, και σε αυτήν τη διαδικασία διαμορφώνουν χώρους κίνησης και

νομιμοποιούν πολλαπλές προσωπικές και επαγγελματικές επιλογές (Foucault, 1980). Σύμφωνα με τον Thompson (2003), αυτές οι πρακτικές πρέπει να γίνουν τα δημιουργικά μέσα για την αντίσταση και για τη δημιουργία εναλλακτικών οδών αυτο-έκφρασης.

2. Σκοπός

Ο αρχικός σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να συγκεντρώσει εμπιστευτικές γνώσεις – γνώσεις εκ των έσω, σχετικά με τη διαχείριση της προσφυγικής και μετανάστευσης κρίσης από κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται σ' αυτό το πεδίο στην Ελλάδα. Αυτό το έργο προέκυψε ως απάντηση σε μελέτες που υπογραμμίζουν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί σε διάφορα μέρη του κόσμου αντιμετωπίζουν πιεστικές καταστάσεις, με κανονισμούς και πολιτικές που κάνουν τη δουλειά τους πιο δύσκολη και στην πραγματικότητα αμφισβητούν τις ικανότητές τους για την επίτευξη του στόχου τους (Strier & Breshtling, 2016). Προέκυψε επιπροσθέτως, από την πεποίθηση ότι, ανεξάρτητα από το βαθμό δυσκολίας, οι άνθρωποι ανταποκρίνονται κατά κάποιο τρόπο στις καταστάσεις στις οποίες βρίσκονται (Denborough, 2008), ότι η αντίσταση είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της κοινωνικής εργασίας ως επάγγελμα της αλλαγής και τελικά από την περιέργεια της ερευνήτριας να ανακαλύψει τις αντιξοότητες και τον τρόπο που οι κοινωνικοί λειτουργοί ανταποκρίνονται. Η γνώση των κοινωνικών λειτουργών αποκαλύπτεται μέσω ενός συλλογικού εγγράφου που προέκυψε από την επιθυμία τους για συλλογικότητα. Το συλλογικό έγγραφο δεν παρουσιάζει την ιστορία των αντιξοοτήτων στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, αλλά φωτίζει επίσης την ιστορία της αντίστασής τους.

3. Διαδικασία

Για να ξεκινήσει αυτό το έργο, η ερευνήτρια ήρθε σε επαφή με δύο κοινωνικούς λειτουργούς που ήξερε ότι εργάζονται σε αυτόν τον τομέα. Στη συνέχεια, αυτοί

πρότειναν άλλους κοινωνικούς λειτουργούς (δειγματοληψία της χιονοστιβάδας). Έστειλε μια επιστολή καλώντας τους να συμμετάσχουν στις συνεντεύξεις. Επισύναψε με την πρόσκληση μια φόρμα συγκατάθεσης. Στην επιστολή παρουσίασε τον εαυτό της και εξήγησε ποιος ήταν ο σκοπός αυτού του έργου. Τους παρουσίασε επίσης τι είναι η αφηγηματική θεραπεία, προκειμένου να τους δώσει μια ιδέα για το πώς θα εξελιχθεί η συνέντευξη. Συμμετείχαν δέκα κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στην πρώτη γραμμή διαχείρισης της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης στην Ελλάδα Υπήρξαν 10 ατομικές συνεντεύξεις με κοινωνικούς λειτουργούς με αφηγηματικό τρόπο τόσο προσωπικά όσο και μέσω του Skype. Πριν ξεκινήσουν οι συνομιλίες, ο ερευνητής τους υπενθύμισε για άλλη μια φορά τους σκοπούς και τους στόχους αυτού του έργου καθώς και τη συμβολή της συμμετοχής τους.

3.1 Συμμετέχουσες-οντες

Μοιράστηκαν τις ιστορίες τους 10 κοινωνικοί λειτουργοί, εκ των οποίων οχτώ γυναίκες και δύο άντρες. Πρόκειται για εργαζόμενες - ους στο Δημόσιο Τομέα και σε ΜΚΟ στις περιοχές: Ειδομένη, Μόρια, Μυτιλήνη, Αθήνα, Πάτρα, Θεσσαλονίκη και Ιωάννινα. Οι τομείς στους οποίους παρείχαν τις υπηρεσίες τους ήταν: παρέμβαση στην κρίση, υποδοχή και ταυτοποίηση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε κέντρα υποδοχής, camps, διαμερίσματα, νοσοκομείο, street work & case management άστεγων οικογενειών και ασυνόδευτων ανηλίκων, παιδική προστασία, ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε κέντρο ημέρας και ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων, διαχείριση αιτημάτων στέγασης, ένταξη στην απασχόληση, τη στέγαση και την κοινότητα, προετοιμασία και υποστήριξη σε ζητήματα ασύλου.

4. Συνεντεύξεις

4.1 Διπλή ιστορία

Η αφηγηματική πρακτική της ύπαρξης της διπλής ιστορίας ακολουθήθηκε στις συνομιλίες (White, 2006). Με βάση την αρχή ότι οι ζωές των ανθρώπων είναι πολύ – ιστορημένες, η διπλή ακρόαση ενθαρρύνει τον ταυτόχρονο προσανατολισμό σε δύο είδη ιστοριών, την ιστορία των αντιξοοτήτων και την ιστορία της αντίστασης σ' αυτές. Ο White (2003) καλεί τους θεραπευτές να διαιρέσουν την προσοχή τους σύμφωνα με τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι χωρίζονται μεταξύ των ιστοριών που

αποτελούν τις ταυτότητές τους. Κάθε ένας από αυτούς τους τύπους ιστοριών παράγει συστηματικά διαφορετικές επιλογές ταυτότητας. Η συμπεριφορά και η ταυτότητα του ατόμου που εμπλέκεται σε ιστορίες που έχουν κορεστεί από προβλήματα καθορίζονται από αυτές τις αφηγήσεις (Guilfoyle, 2014). Αλλά οι εναλλακτικές ιστορίες τις οποίες ακούει ο αφηγηματικός θεραπευτής έχουν τη δυνατότητα να απελευθερώσουν τους ανθρώπους από τις αφηγηματικά κατασκευασμένες θέσεις τους, επιτρέποντάς τους με τη σειρά τους να συμπεριφέρονται σύμφωνα με αυτό που αποδίδουν αξία στη ζωή τους (White, 2006).

4.2 Αρχικές συνομιλίες

Στην αρχή της συνέντευξης, δόθηκε χρόνος και χώρος για τη γνωριμία της ερευνήτριας με τις/τους συμμετέχουσες/οντες (οικειότητα). Τους υπενθύμισε και πάλι τον σκοπό του έργου και παρουσίασε σύντομα τον εαυτό της. Πρόσθεσε ότι δεν είχε εργαστεί ποτέ σε αυτόν τον τομέα στο παρελθόν (περιέργεια). Στη συνέχεια τους προσκάλεσε να κάνουν το ίδιο, εστιάζοντας στην επαγγελματική και εκπαιδευτική τους πορεία. Μερικές ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Θα θέλατε να ξεκινήσει η συνομιλία μας με μερικές ερωτήσεις σχετικά με τον εαυτό σας;
- Πόσο χρονών είστε; που μένετε και δουλεύετε;
- Ποια είναι η εκπαιδευτική σας πορεία;
- Ποια είναι η πορεία της καριέρας σας;
- Πόσο καιρό εργάζεστε ως κοινωνικός λειτουργός;
- Πόσο καιρό εργάζεστε ως κοινωνικός λειτουργός σε αυτόν τον τομέα;
- Τι κάνετε συνήθως στον ελεύθερο χρόνο σας; Ποια είναι τα χόμπι σας?

Αυτές οι ερωτήσεις είναι ενδεικτικές. Η αρχική συζήτηση αναδιαμορφώθηκε από τις/τους ίδιες/ους τους συμμετέχουσες/οντες. Πέρα από τα δημογραφικά δεδομένα, προέκυψαν σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες συνέβαλαν στην πορεία των συνομιλιών. Μια συμμετέχουσα είχε τελειώσει τη δραματική σχολή, δύο ήταν μουσικοί, μια έγραφε ποιήματα και μια ακόμα ζωγράφιζε. Αυτές οι πληροφορίες βοήθησαν στη αναδιαμόρφωση των παραπάνω ερωτήσεων και στην εξέλιξη των συνομιλιών στην εξατομίκευση και στην πρόκληση εναλλακτικών εικόνων και

μεταφορών. Αυτό το στάδιο ήταν σημαντικό για την ανάπτυξη των συνομιλιών. Στο μυαλό του ερευνητή αντηχούσε τα λόγια του David Epstein: «Κάθε φορά που κάνουμε μια ερώτηση, δημιουργούμε μια πιθανή εκδοχή μιας ζωής» (David Epstein, παρατίθεται στο Cowley & Springen, 1995). Οι ερωτήσεις κατά τη διάρκεια όλων των συνομιλιών έπαιξαν σημαντικό ρόλο καθώς βοήθησαν στην εξωτερίκευση των αντιξοοτήτων, στη δημιουργία εναλλακτικών εικόνων της ταυτότητας των κοινωνικών λειτουργών, στην αποκάλυψη της γνώσης, των αξιών, των πεποιθήσεων και των πράξεων αντίστασης. Οι ερωτήσεις δημιουργήθηκαν σε σχέση με τις εμπειρίες των επαγγελματιών, ακούμπησαν εξατομικευμένα πάνω σ' αυτές τις εμπειρίες.

4.3 Συζητήσεις εξωτερίκευσης

Ο στόχος των συνομιλιών εξωτερίκευσης είναι να επιτρέψει στους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν ότι αυτοί και το πρόβλημα δεν είναι το ίδιο πράγμα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι κατανόησης της εξωτερίκευσης, αλλά ίσως συνοψίζεται καλύτερα στη φράση, "το άτομο δεν είναι το πρόβλημα, το πρόβλημα είναι το πρόβλημα» (Carey & Russell, 2002). Ένας τρόπος που χρησιμοποίησε η ερευνήτρια ήταν να κάνει ερωτήσεις στις οποίες τα επίθετα που χρησιμοποιούσαν οι συμμετέχουσες γινόντουσαν ουσιαστικά. Μια άλλη πρακτική περιελάμβανε την υποβολή ερωτήσεων με τρόπο που προσκαλούσε τις συμμετέχουσες να προσωποποιήσουν τις αντιξοότητες. Αρχικά, δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο οδηγός το οποίο περιείχε ερωτήσεις που επηρεασμένες από το Statement of Position Map I (White, 2005). Ενδεικτικά, παρουσιάστηκαν οι ακόλουθες ερωτήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους άγγιζαν τις εμπειρίες των συμμετεχόντων και πολλές φορές έπρεπε να αναδιαμορφωθούν.

- Θα θέλατε να μου μιλήσετε για μερικές από τις αντιξοότητες που αντιμετωπίσατε στη δουλειά σας; (επικέντρωση στις περισσότερο σημαντικές για τους ανθρώπους που θα ήθελαν να αναπτύξουν στη συνέχεια περισσότερο)

- Αυτή η δυσκολία που μου περιγράφετε αν μπορούσατε να της δώσετε ένα όνομα, ποιο θα ήταν; Αν μπορούσατε να τη φανταστείτε και να της δώσετε μορφή, πώς θα έμοιαζε;

- Τι επιπτώσεις έχει αυτή η δυσκολία στη ζωή σας; Πώς επηρεάζει αυτή η δυσκολία την εργασία σας; Ελεύθερος χρόνος; Ανθρώπινες σχέσεις; Επαγγελματικοί στόχοι; Συναισθήματα;

- Είναι αποδεκτά αυτά τα αποτελέσματα; Ή όχι;

- Τι επίδραση έχει αυτή η δυσκολία στις ελπίδες σας; Τι επίδραση έχει αυτή η δυσκολία στο πώς θέλετε να συνεισφέρετε στην εργασία και την κοινωνία σας;

- Ποιες ιδέες ή προσδοκίες επικράτησαν ή επικρατούν στο κοινωνικό σας περιβάλλον ή στην εργασία σας που μπορεί να θρέψουν το πρόβλημα ή να του δώσουν δύναμη;

Μέσα από τις ερωτήσεις, δημιουργήθηκε ένας χώρος, μια απόσταση μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και της δυσκολίας, και αυτό επέτρεψε στον επαγγελματία να αρχίσει να αναθεωρεί τη σχέση του μ' αυτήν. Οι ερωτήσεις εξωτερικεύσης τοποθέτησαν την αντιξοότητα μέσα σε μια γραμμή ιστορίας. Βοήθησαν στην περιγραφή της ιστορίας των αντιξοοτήτων στη διαχείριση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης. Ενθάρρυναν τους κοινωνικούς λειτουργούς να αντικειμενικοποιήσουν ή να προσωποποιήσουν αυτά τα ζητήματα, και βοήθησαν στην εξερεύνηση των τρόπων με τους οποίους η δυσκολία επηρέασε τη ζωή των κοινωνικών λειτουργών, τις σκέψεις τους, τις ταυτότητές τους, τους επαγγελματικούς τους στόχους. Επίσης, με εξωτερικευτικούς τρόπους διερευνήθηκε το κοινωνικό πλαίσιο για την υποστήριξη των αντιξοοτήτων καθώς και οι σύμμαχοι αυτών. Οι αρχικές ερωτήσεις βοήθησαν στη δημιουργία των επόμενων ερωτήσεων και στην εξέλιξη των συνομιλιών.

Για παράδειγμα, οι ακόλουθες ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν εξατομικευμένα και όχι στο σύνολο των συμμετεχουσών για την προσωποποίηση των δυσκολιών.

- Αυτή η δυσκολία που περιγράφεις αν ήταν θεατρικό έργο ποιο θα ήταν;
- Αν ήταν τραγούδι ποιο θα ήταν;
- Αν μπορούσες να τη ζωγραφίσεις, πώς θα ήταν; τι χρώματα θα χρησιμοποιούσες; Αν ήταν πίνακας ζωγραφικής, ποιος θα ήταν;

Επίσης, βοήθησαν και οι παρακάτω ερωτήσεις

- Αν ήταν ζώο, ποιο ζώο θα ήταν; - Ποια χαρακτηριστικά έχει αυτό το ζώο; Τι τρόπους χρησιμοποιεί;

4.3 Εναλλακτικές ιστορίες

Η ερευνήτρια είχε έναν ενσυναισθητικό προσανατολισμό προς τον συμμετέχοντα και καθοδηγήθηκε από την ερώτηση:

- Ποια – ος είσαι σ' αυτήν την ιστορία της αντιξοότητας;

Και εναλλακτικά:

- Ποιος είσαι σε αυτή τη θεατρική παράσταση;

- Ποιος είσαι στον πίνακα ζωγραφικής / στην ζωγραφιά; Που στέκεσαι;

- Ποιος είσαι σε αυτό το ποίημα, σε αυτό το τραγούδι;

- Και τα λοιπά.

Αυτές οι ερωτήσεις βοήθησαν την μετακίνηση στην ιστορία της ανταπόκρισης και πυροδότησαν εναλλακτικές εικόνες.

Η διπλή ιστορία δεν εκπροσωπείται εξίσου στις ομιλίες και τις ενέργειες των κοινωνικών λειτουργών. Μερικές φορές έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα προβληματικές εμπειρίες. Όπως έδειξαν οι Foucault (1980) και White και Epston (1990), οι άνθρωποι συχνά αγνοούν ή αποκλείουν πτυχές της ζωής τους που δεν ταιριάζουν με πιο κυρίαρχες αφηγήσεις.

Οι ακόλουθες ερωτήσεις βοήθησαν στην ανάδειξη της ιστορίας ανταπόκρισης στις αντιξοότητες:

- Πώς αντέξατε;
- Ποιες πτυχές της εμπειρίας ή της συμπεριφοράς σας δεν θα μπορούσαν να είχαν προβλεφθεί από τις αντιξοότητες;
- Τι λέει αυτή η ενέργεια ή η συμπεριφορά για εσένα ως άτομο και ως επαγγελματία;
- Μπορείτε να μου πείτε μια ιστορία που περιγράφει αυτήν την εμπειρία;

Αυτές οι ερωτήσεις διαμορφώθηκαν με αυτόν τον τρόπο προκειμένου να ξεκινήσει μια συνομιλία που να εμπεριέχει τη «διπλή ιστορία» δηλαδή, όχι μόνο να ακούσουμε τις προκλήσεις που έχει φέρει αυτή η εμπειρία, αλλά και να ρωτήσουμε για τις δεξιότητες και τις γνώσεις που ανταποκρίνονται σε αυτήν την εμπειρία (White, 2007).

Προκειμένου να αναπτυχθεί μια «διπλή μνήμη», να διατηρηθούν και να τεκμηριωθούν αυτές οι δεξιότητες και γνώσεις, οι ερωτήσεις επηρεάστηκαν από τις ερωτήσεις που πρότεινε ο David Denborough (2008).

- Τι λέει αυτή η ιστορία για τις αξίες, τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις και τις ικανότητές σας; Περιγράψτε μια συγκεκριμένη αξία, δεξιότητα, γνώση που σας βοήθησε να ξεπεράσετε τις αντιξοότητες.
- Θα θέλατε να μοιραστείτε μια ιστορία που αυτή η συγκεκριμένη ικανότητα, γνώση ή αξία σας βοήθησε στο παρελθόν;
- Ποια είναι η ιστορία αυτής της ικανότητας, γνώσης ή αξίας;
- Πώς μάθατε να το κάνετε αυτό;
- Υπάρχουν ιστορίες από την οικογένεια, την κοινότητα ή / και τον πολιτισμό σας που συνδέονται με αυτές;
- Υπάρχουν ρήσεις, ποιήματα, τραγούδια, πίνακες ζωγραφικής, θεατρικές παραστάσεις που συνδέονται με αυτά; (Ανάλογα με τη συμμετέχουσα)
- Πώς συνδέονται αυτά με τις προθέσεις / τους σκοπούς σας στην εργασία / τη ζωή σας;

- Τι σημαίνει αυτή η δράση / δεξιότητα / γνώση για εσάς; Έχετε συμμάχους που υποστηρίζουν αυτήν τη δράση; Εάν ναι, τι θα έλεγαν; (Άνοιγμα για συνομιλία επανένταξης στην μνήμη).

- Πώς θα μπορούσε αυτή η πράξη / δεξιότητα να είναι χρήσιμη στο μέλλον (ζωή & εργασία);

Καθώς έγινε η μετάβαση σ' αυτά τα ζητήματα, το υλικό έγινε πλουσιότερο.

5. Η διαδικασία δημιουργίας του συλλογικού εγγράφου - Γιατί συλλογικό έγγραφο;

Μετά την επιθυμία των κοινωνικών λειτουργών για συλλογικότητα, ήρθε στο μυαλό της ερευνήτριας η δημιουργία ενός συλλογικού εγγράφου. Η μεθοδολογία που περιγράφεται εδώ ενημερώνεται από τη συλλογική αφηγηματική πρακτική και τη χρήση συλλογικών εγγράφων (Denborough, 2008). Η συλλογική αφηγηματική πρακτική θα μπορούσε να περιγραφεί ως μια ελπιδοφόρα και με σεβασμό προσέγγιση για την εργασία με άτομα, ευρύτερες ομάδες και κοινότητες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Μία από τις πρώτες χρήσεις των εγγράφων με κοινότητες και συλλογικότητες μπορεί να βρεθεί στις προσπάθειες του David Epston να συνδέσει τις ιστορίες εκείνων που τον είχαν συμβουλευτεί και να μεταδώσει τη γνώση σε άλλους που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν παρόμοιες δυσκολίες (Epston, 2004 και 2008) . Η χρήση συλλογικών εγγράφων ενημερώνεται από τις ιδέες της αφηγηματικής πρακτικής που αμφισβητούν κριτικά το πορτρέτο των ανθρώπων ως παθητικούς δέκτες (Denborough, 2008).

Η δημιουργία του εγγράφου ήταν μια πρόκληση για τις συμμετέχουσες, οι οποίες δεν είχαν λάβει ποτέ μέρος σε κάτι παρόμοιο. Με αυτόν τον τρόπο ήρθαν κοντά στην αφηγηματική θεραπεία και στην αφηγηματική πρακτική του συλλογικού εγγράφου.

Ενημερώθηκαν για το συλλογικό έγγραφο, ποιοι είναι οι στόχοι και οι δυνατότητες για το μέλλον καθώς και για τη συμβολή τους στη ζωή άλλων επαγγελματιών. Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών, η ερευνήτρια κρατούσε σημειώσεις για τα «ιδιαίτερα» σημεία και τις «εικόνες» που αναδύονταν στις συζητήσεις. Επίσης, οι συνεντεύξεις

είχαν καταγραφεί με τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Μετά τη μεταγραφή των συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκε προσεκτική και πολλαπλή ανάγνωση του παραγόμενου υλικού. Για τη δημιουργία του εγγράφου, δόθηκε προσοχή στις λεπτομέρειες, τις μεταφορές και τις εικόνες. Η συγκέντρωση των συγκεκριμένων ιστοριών, οι φράσεις και τα λόγια «όπως ειπώθηκαν» και οι εικόνες και οι μεταφορές αξιοποιήθηκαν στην κατασκευή του συλλογικού εγγράφου (Denborough, 2008).

Αυτές οι εικόνες, οι μεταφορές και οι συγκεκριμένες φράσεις είναι αυτές που θα αντηχούν και θα φέρουν στη μνήμη τις δεξιότητες και τις γνώσεις που υποστηρίζουν αυτούς τους κοινωνικούς λειτουργούς.

Το συλλογικό έγγραφο δημιούργησε έναν χώρο όπου οι φωνές των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης ακούστηκαν και περιγράφηκαν πλούσια. Αυτό περιλαμβάνει την ανάπτυξη της διπλής ιστορίας, την ιστορία των αντιξοοτήτων και την ιστορία της αντίστασης σε αυτές, την αποκάλυψη των δυνάμεων και των αποθεμάτων και επίσης, την αποκάλυψη δεξιοτήτων, γνώσεων, αξιών και ελπίδων.

Ξεκινώντας τη διαδικασία δημιουργίας του εγγράφου, η ερευνήτρια ήταν πεπεισμένη ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα επωφεληθούν αρχικά προσωπικά από τη συζήτηση και ότι η συνομιλία «διπλής ιστορίας» θα έδινε αξία (White, 2007). Τους δόθηκε επίσης η ευκαιρία να συμμετάσχουν σε μια συλλογική προσπάθεια ανταπόκρισης, να συνδεθούν γύρω από κοινά ενδιαφέροντα, δεξιότητες, γνώσεις και αξίες και να συμβάλουν στη ζωή άλλων επαγγελματιών. Αυτό καθιστά δυνατή τη σύνδεση των πρωτοβουλιών των ανθρώπων και τη λήψη περαιτέρω ενεργειών. Επιπλέον, φαίνεται να υπάρχουν πολλές πιθανότητες να συμβάλει ένα συλλογικό έγγραφο στο μέλλον. Αυτό θα υποστηριχθεί με την αναζήτηση ενός σχετικού κοινού για τον συντονισμό αυτών των ιστοριών και με τη συμμετοχή εξωτερικών μαρτύρων. Δημιουργεί επίσης την ευκαιρία να χρησιμοποιηθεί το συλλογικό έγγραφο στην εποπτεία των κοινωνικών λειτουργών.

Το συλλογικό έγγραφο είναι ένα ανοιχτό έγγραφο στο οποίο άλλοι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να χτίσουν με τις εμπειρίες τους. Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των συλλογικών εγγράφων είναι ότι επιδιώκουν τη δημιουργία μιας σημαντικής αίσθησης "Communitas". Αυτός ο όρος αναφέρεται στις ιδέες του ανθρωπολόγου Victor Turner, ο οποίος τον ορίζει ως «αίσθηση κοινής ενότητας μεταξύ

των ατόμων, που μοιράζονται την ίδια εμπειρία» (Denborough, 2008). Οι συμμετέχουσες είπαν ότι η διαδικασία δημιουργίας εγγράφων ήταν χρήσιμη και ότι θα μπορούσε να είναι ένα εργαλείο για την εποπτεία των κοινωνικών λειτουργών, την υποστήριξή τους και την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους.

6. Η θέση της ερευνήτριας

Από τη μία πλευρά, η ερευνήτρια άκουσε τι είπε και τι έκανε η δυσκολία. Από την άλλη πλευρά, έδωσε προσοχή σε εκφράσεις και ενέργειες που φαίνονταν ασυνεπείς με αυτές τις κυρίαρχες, προβληματικές εκφράσεις. Γενικά, η ερευνήτρια άκουσε τους κοινωνικούς λειτουργούς να λένε κάτι περισσότερο από μία ιστορία. Ο ρόλος της ήταν κατευθυντικός καθώς επέλεξε ποιο ζήτημα θα διερευνηθεί περισσότερο - αλλά χωρίς να καθοδηγεί τις περιγραφές που δίνονταν από τους κοινωνικούς λειτουργούς. Στις ιστορίες των κοινωνικών λειτουργών υπήρχαν πολλές εκφράσεις επέτρεψαν την είσοδο σε διαφορετικές αφηγήσεις της επαγγελματικής τους ζωής. Για παράδειγμα, η αναγνώριση των δεξιοτήτων και η αντίσταση στις αντιξοότητες προκάλεσε την ανταπόκριση της ερευνήτριας σε αυτές τις συζητήσεις με στόχο τον εμπλουτισμό της περιγραφής αλλά όχι την κατασκευή της ιστορίας. Ο ρόλος της ερευνήτριας ήταν αποκεντρωμένος στις συζητήσεις με τους κοινωνικούς λειτουργούς. Υπήρχε οικειότητα καθώς ήταν συναδέλφισσες. Αυτή η οικειότητα έκανε την ομιλία των συμμετεχουσών περισσότερο αυθόρμητη. Η ερευνήτρια είχε θέση περιέργειας και σεβασμού. Αυτή η θέση υποστηρίχθηκε από την αρχική αποκάλυψη ότι η ερευνήτρια και κοινωνικός λειτουργός δεν είχε εργαστεί στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης και ήταν περίεργη να ακούσει τις ιστορίες των συναδέλφων της. Η ερευνήτρια έθεσε επίσης στους κοινωνικούς λειτουργούς περισσότερες ερωτήσεις σχετικά με τις επιπτώσεις των συνομιλιών που μοιράζονταν. Έθεσε ερωτήσεις σχετικά με το τι θεωρούσαν χρήσιμο στις συνομιλίες και απέφυγε να χειροκροτήσει ή να πει συγχαρητήρια.

7. Ηθική και δεοντολογία

Όσον αφορά στην ηθική και την αξιοπιστία αυτής της έρευνας, ενισχύθηκε με τη διεξαγωγή πιλοτικής συνέντευξης, με τη φόρμα συγκατάθεσης, με την ενημέρωση των συμμετεχουσών για τους σκοπούς και τους στόχους αυτής της εργασίας καθώς και τη συμβολή της συμμετοχής τους. Οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το συλλογικό έγγραφο - για τη δημιουργία του, τους στόχους του και τις δυνατότητές του για το μέλλον. Συμφώνησαν στην ηχογράφηση των συνεντεύξεων. Επίσης, το έγγραφο δεν περιλαμβάνει ονόματα κοινωνικών λειτουργών ή ονόματα εργασιακών χώρων και δεν περιλαμβάνει ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Το συλλογικό έγγραφο που δημιουργήθηκε επιστράφηκε στις συμμετέχουσες για να το εγκρίνουν ή / και να προτείνουν τροποποιήσεις.

8. Το συλλογικό έγγραφο

Η ρευστότητα των συνθηκών

Εμείς οι κοινωνικοί λειτουργοί στην πρώτη γραμμή διαχείρισης της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης αντιμετωπίζουμε διαρκώς πολλαπλές αντιξοότητες τόσο σε μακρο όσο σε μικρο επίπεδα. Η έντονη ρευστότητα και μεταβλητότητα των συνθηκών, τα κλειστά σύνορα, η έλλειψη πρωτοκόλλων και ενιαίας στρατηγικής μεταξύ των φορέων διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης και τα εμπόδια που προέρχονται από τις ευρωπαϊκές και κρατικές πολιτικές μας φέρνουν συνεχώς αντιμέτωπους με επαγγελματική αβεβαιότητα και με ηθικά διλήματα. Θάνατοι στη Μεσόγειο, ανενεργός κρατικός μηχανισμός υποστήριξης, πρόσφυγες πολλών ταχυτήτων σε σχέση με τις διαδικασίες ασύλου και την πρόσβαση σε υπηρεσίες, απορριπτικές αιτήσεις ασύλου, ασυνέχεια στην πολιτική στέγασης, απουσία ενταξιακής πολιτικής και πολιτικής για την επόμενη ημέρα μετά τη λήξη των προγραμμάτων στέγασης και στήριξης των ΜΚΟ, μη κατάλληλα προετοιμασμένο εκπαιδευτικό σύστημα για να υποδεχτεί τα προσφυγόπουλα. Αυτά και άλλα...

Μια εικόνα ολικής καταστροφής

Μερικές φορές είναι σαν να βρισκόμαστε στο χείλος του γκρεμού, σαν να έχουμε μπροστά μας ένα άγριο ζώο και μετά ματαιωνόμαστε, δεν κάνουμε πια μεγάλα όνειρα.

Έχουμε υπάρξει μάρτυρες πολύ σκληρών καταστάσεων. Μια εικόνα ολικής καταστροφής όπου υπερίσχυε το μαύρο και το κόκκινο, η Μόρια καιγόταν συνέχεια. Μια εικόνα παγωμένη με ανθρώπους και παιδιά εγκλωβισμένους στα χιόνια. Μια εικόνα εγκλωβισμένη σε ναυάγιο, πνιγμένη από νερό και πόνο. Τα ναυάγια ανασύρονταν το ένα μετά το άλλο. Παιδιά πρωταγωνιστές στην τρικυμία του Σαίξπηρ. Επικίνδυνος καιρός, κακή κατάσταση του σκάφους, άνθρωποι που δεν ξέρουν να κολυμπούν κάνουν την Ιθάκη να χαθεί. Άνοιγε η γη στο άκουσμα των οδυνηρών ιστοριών των προσφύγων και εμείς θολώναμε ή μπορεί ακόμα και να κλαίγαμε μαζί τους, με τους πρόσφυγες αλλά και τους διερμηνείς πρόσφυγες που έκλαιγαν κι εκείνοι. Έμοιαζε με την Κραυγή στον πίνακα του Μονκ.

Τι τελικά καλούμαστε να κάνουμε;

Το λιθαράκι που βάζουμε καθημερινά είναι πολύ μικρότερο σε σχέση με το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος. Η αγωνία και το αδιέξοδο μας χτυπάει διαρκώς την πόρτα. Πολλές φορές ερχόταν η ματαίωση και βλέπαμε την αποτελεσματικότητά μας να μειώνεται ιδίως όταν η έκβαση μιας περίπτωσης που αναλαμβάναμε δεν προχωρούσε στον ρυθμό και στην κατεύθυνση που προσδοκούσαμε. Αναρωτιώμαστε τι τελικά καλούμαστε να κάνουμε; Μήπως τελικά δουλεύουμε πάνω σε κάτι που δεν υπάρχει; Είμαστε αυτοί που σχεδιάζουμε προγράμματα ένταξης αλλά ανακοινώνουμε τις εξώσεις από τα διαμερίσματα. Είμαστε αυτοί που ξέρουμε ότι δεν υπάρχει μια σοβαρή ενταξιακή πολιτική αλλά λέμε ότι δουλεύουμε πάνω στην ένταξη. Είμαστε κομμάτι μιας ανθρωπιστικής οργανωσης; Είμαστε; Φαινόμεστε διαρκώς αναξιόπιστοι στα μάτια τους, ακριβώς γιατί η αναξιόπιστία των κρατικών πολιτικών έχει περάσει ως φυσικό επακόλουθο και στη δική μας πρακτική. Και νιώθουμε ανασφάλεια, συνηχούμε την ανασφάλεια των προσφύγων που μοιάζουν με μπαλόνια που αιωρούνται διαρκώς στην ατμόσφαιρα. Καλούμαστε να τους εξηγήσουμε ότι βρίσκονται σε μια ακόμα τραυματική, τραυματική ξανά πραγματικότητα. Περισσότερο αναμένεται από εμάς να είμαστε «μεταφραστές» της κρατικής εξουσίας, παρά υπηρέτες της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Μακάρι να μιλούσαμε την ίδια γλώσσα

Λείπει η αμεσότητα της επικοινωνίας με τους ίδιους τους ανθρώπους. Τα τεράστια εμπόδια δεν μπορούσαν να ξεπεραστούν με την υποστήριξη των διερμηνέων, είτε αυτοί δεν επαρκούσαν για να καλύψουν τις ανάγκες είτε ακόμα και όταν υπήρχαν μπορεί να μην έφταναν σημαντικές πληροφορίες σε εμάς ώστε να λάβουμε την αντίστοιχη δράση. Πολλές φορές, όπως αποχαιρετούσαμε τους ανθρώπους στο αεροδρόμιο, ευχόμασταν μαζί να μιλήσουμε την ίδια γλώσσα. Πόσα πράγματα είχαν χαθεί όλο αυτό το διάστημα;

Ζωές σαν ανοιχτά βιβλία

Το ζήτημα του απορρήτου, δεν υπάρχει. Οι ζωές των ανθρώπων έχουν καταλήξει ανοιχτά βιβλία, περιοδικά που μπορεί να ξεφυλλίσει ο οποιοσδήποτε και οι πρόσφυγες σχεδόν ποτέ δε ρωτούνται αν επιθυμούν ή αν επιτρέπουν να κοινοποιηθεί κάποιο προσωπικό τους δεδομένο σε κάποιον τρίτο.

Το προσφυγικό είναι όλη μας η ζωή

Όλοι μας σχεδόν υπερεπενδύσαμε σε χρόνο και σκέψη για τα ζητήματα της εργασίας μας σε βάρος της προσωπικής και κοινωνικής μας ζωής. Υπερβαίναμε συχνά το εργασιακό ωράριο, ήρθαμε αντιμέτωποι με έντονο στρες, αϋπνία, αφαγία, υπερφαγία, σωματική κόπωση, ψυχολογική πίεση, σωματικά και ψυχοσωματικά προβλήματα υγείας. Ο περίγυρός μας δυσκολευόταν να κατανοήσει τις απαιτήσεις της εργασίας μας ή τον κρατούσαμε εμείς σε απόσταση γιατί δε βρίσκαμε λόγο να τον εντάξουμε στο δικό μας μικρόκοσμο. Άλλοι άφηναν ρατσιστικές αιχμές για τον πληθυσμό αλλά και σεξιστικές για το ότι π.χ. μια γυναίκα επαγγελματίας δε θα τα καταφέρει να επιβιώσει σε αυτό το πεδίο. Κάποιοι οδηγηθήκαμε σε εντάσεις ή απομακρυνθήκαμε από σημαντικές σχέσεις. Οι περισσότεροι έχουμε κάνει φίλους τους συναδέλφους μας και εκτός δουλειάς και έτσι ποτέ τελικά δε χαλαρώνουμε. Είμαστε σε διαρκή εγρήγορση, για πολλούς από εμάς το προσφυγικό είναι όλη μας η ζωή.

Ένα ψηφιδωτό εναλλακτικών λύσεων

Αντέξαμε! Εστιάσαμε στο τι μπορεί να κατακτηθεί στο εδώ και το τώρα αλλά και στα δυνατά σημεία των ανθρώπων. Παρά τα σκληρά τους βιώματα, είχαν καταφέρει να

φτάσουν μέχρι εδώ, να είναι ζωντανοί και να θέλουν να προχωρήσουν με τη ζωή τους. Και τους θαυμάζαμε για αυτό. Ενδυναμώνοντας τους ενδυναμώναμε τους εαυτούς μας. Όταν ο κρατικός μηχανισμός ήταν απών, ενεργοποιούσαμε δίκτυα εθελοντών, ευαισθητοποιημένων επαγγελματιών, πολιτών και τοπικών επιχειρήσεων. Φτιάξαμε ένα ψηφιδωτό εναλλακτικών λύσεων. Σκοπός μας ήταν να καλύψουμε τόσο τις βασικές ανάγκες του πληθυσμού όσο και να δώσουμε επιπλέον ευκαιρίες δημιουργικότητας και συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Ορθώσαμε λόγο απέναντι στην αναποτελεσματικότητα των κρατικών πολιτικών, στην αναλγησία των υπηρεσιών, στην ασυμβατότητα των προγραμμάτων με τις πραγματικές ανάγκες του πληθυσμού, στην καταπάτηση των δικαιωμάτων και στα ρατσιστικά σχόλια. Κινηθήκαμε έμπρακτα είτε επικοινωνώντας τις ανάγκες σε ιεραρχικά ανώτερους, είτε με γραπτές επιστολές όπου επισυνάπταμε τους αντίστοιχους νόμους προς τις αρμόδιες υπηρεσίες, είτε ακόμα και με αναφορές στο Συνήγορο του Πολίτη και προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Δεν μπορούμε να αλλάξουμε το σύστημα, αγωνιζόμαστε όμως να μη μας αλλάξει αυτό.

Οι έντονες προκλήσεις σε καταστάσεις κρίσης μας έκαναν να ενεργοποιήσουμε αποθέματα που δε φανταζόμασταν ποτέ ότι είχαμε. Ακόμα και όταν οι δικές μας δυνατότητες περιορίζονταν από το σύστημα, εξακολουθούσαμε να έχουμε πίστη στις δυνάμεις των ανθρώπων. Η δική τους επιθυμία για ζωή άλλωστε είναι σίγουρα πολύ μεγαλύτερη από τη δική μας επιθυμία να τους βοηθήσουμε. Προσπαθήσαμε να θέτουμε μικρούς και εφικτούς στόχους και να μειώνουμε τον πήχη των προσδοκιών μας, ιδίως όταν οι δικές μας προσδοκίες δεν ταυτίζονται με αυτές των ανθρώπων. Όπως φαίνεται όλα είναι δυνατά άμα έχεις θέληση, αλλά και πάλι μέχρι ένα σημείο. Είμαστε κάτι ανάμεσα σε ήρωες με υπερδυνάμεις, που μπορούμε να φέρουμε σημαντικές αλλαγές, και σε μικροσκοπικά μυρμηγκάκια με περιορισμένη επιρροή μπροστά σε έναν τεράστιο σύστημα. Ακόμα όμως και αν δε μπορούμε να αλλάξουμε το σύστημα, μπορούμε να αγωνιζόμαστε να μη μας αλλάξει αυτό (Χρόνης Μίσιος, Έλληνας συγγραφέας, 1930-2012).

Ο δρόμος που οδηγεί στην ημέρα, στον ήλιο, στα λουλούδια

Την περισσότερη δύναμη την παίρναμε από τους ίδιους τους πρόσφυγες και τη σχέση μας μαζί τους. Και πώς να μην αισθανθείς ικανοποίηση όταν βλέπεις το γραφείο σου να αποτυπώνεται στη ζωγραφιά του πρόσφυγα ως δρόμος που οδηγεί στην ημέρα, στον ήλιο, στα λουλούδια και όχι πίσω στα κελιά; Μας έμαθαν πολλά πράγματα. Η τριβή μας με τη δική τους πολιτισμική πραγματικότητα μας έδωσε σημαντικά μαθήματα σεβασμού και τροφή για αναστοχασμό της πρακτικής και των προκαταλήψεών μας. Αναστοχαστήκαμε πολλές φορές πάνω στις δικές μας στάσεις που προέρχονται από έναν περισσότερο δυτικό τρόπο σκέψης.

Η δύναμη της τέχνης

Η τέχνη έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εργασία μας καθώς η λεκτική επικοινωνία ήταν περιορισμένη. Μέσω του ακούσματος αραβικής μουσικής αποκτούσαμε ένα νέο κώδικα επικοινωνίας με τους ανθρώπους. Ξεκινούσαμε ήδη από κάτι κοινό, γεφυρώναμε τους πολιτισμούς και παίρναμε νέα ώθηση για να συνεχίσουμε, κάθε ρυθμός και μια νέα προσπάθεια. Μέσα από ομάδες θεατρικού παιχνιδιού μπορούσαμε να επικοινωνούμε σε ένα μη λεκτικό επίπεδο και να δημιουργούμε σχέσεις εμπιστοσύνης. Το θέατρο έφερνε και τους ίδιους τους πρόσφυγες πιο κοντά και αποδυνάμωνε τις συγκρούσεις που υπήρχαν μεταξύ τους λόγω θρησκευτικών και εθνοτικών διαφορών. Δημιουργήσαμε ευκαιρίες δημιουργικής αλληλεπίδρασης και συνεργασίας των ντόπιων με τους πρόσφυγες, μέσα από θεατρικές πρόβες και παραστάσεις στις οποίες συμμετείχαν από κοινού και έτσι αίρονταν τα στερεότυπα και οι άνθρωποι έρχονταν κοντά.

Η δύναμη της ομάδας

Στα εργασιακά μας πλαίσια αναζητήσαμε πηγές αποθεμάτων ακόμα και όταν φαινόταν πως τίποτα δεν υπήρχε. Αρπάξαμε κάθε ευκαιρία επαγγελματικών συζητήσεων και εποπτειών από όπου λαμβάναμε καθοδήγηση και δίναμε ανατροφοδότηση. Ακόμα και όταν αυτά δεν ήταν αρκετά, απευθυνόμασταν σε προσωπικούς επόπτες, αυτομορφωνόμασταν, αναστοχαζόμασταν πάνω στην πρακτική μας. Συμμετείχαμε σε δίκτυα και οργανώσεις υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μοιραζόμασταν ιδέες και ανησυχίες με ανθρώπους με παρόμοιους προβληματισμούς και ιδεολογικό

υπόβαθρο με εμάς. Αυτό που σχεδόν όλοι εκλάβαμε ως την πιο ισχυρή πηγή δύναμης ήταν η δύναμη της συναδελφικότητας, της ομάδας, της αλληλεγγύης μεταξύ μας. Ήταν η γέφυρα που μας βοηθούσε να απενοχοποιούμαστε όταν τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά, να νιώθουμε ασφάλεια και ότι δεν είμαστε μόνοι, ούτε περίεργοι. Ο ένας στήριζε τον άλλον, ακόμα και πέραν του εργασιακού ωραρίου, μαζί τα περνούσαμε, τα μοιραζόμασταν, με κλάμα και με γέλιο.

Κάποια πράγματα ακόμα και αν πεθάνουμε δεν πεθαίνουν

Κάποιοι από εμάς μεγαλώσαμε σε οικογένειες που δεν φοβόντουσαν το διαφορετικό, υπερασπίζονταν σθεναρά τους ανθρώπους που αδικούνταν, είχαν ανοιχτά τα σπίτια τους στον κόσμο, είχαν ουσιαστικές φιλίες με άτομα με διαφορετική καταγωγή, σεξουαλικό προσανατολισμό, είχαν υψηλά τις αξίες της αγάπης και της άνευ όρων αποδοχής και παρείχαν απλόχερα βοήθεια σε όσους το είχαν ανάγκη. Μας έλεγαν πόσο σημαντικό είναι να είναι ο διπλάνός μας καλά γιατί έτσι θα είμαστε κι εμείς. Μας έλεγαν επίσης ότι δε μπορούμε να σώσουμε τον κόσμο, αλλά έστω και ένας να μας ζητήσει τη βοήθειά του για να αλλάξει το δικό του κόσμο, οφείλουμε να το κάνουμε. Κάποιοι από εμάς τους ίδιους αντιμετωπίσαμε εκφοβισμό και ρατσισμό για τη διαφορετικότητά μας είτε σε ό,τι αφορούσε την εξωτερική μας εμφάνιση, την καταγωγή, το φύλο μας και αυτό μας πείσμωνε ακόμα περισσότερο να αντισταθούμε στην αδικία. Κάποιοι είχαμε οι ίδιοι βιώσει τη μετακίνηση από τη μια χώρα στην άλλη, έχοντας μεταναστευτικό υπόβαθρο και αυτό μας έκανε να νιώθουμε πιο κοντά στον πληθυσμό. Κάποιοι άλλοι είχαμε την ευκαιρία να συναναστραφούμε διαφορετικούς ανθρώπους κατά τη διάρκεια ταξιδιών ή/ και παραμονής σε πολυπολιτισμικές περιοχές ή συναντώντας τους σε εναλλακτικούς χώρους και αυτή η εμπειρία μας προσέφερε σημαντικά μαθήματα. Σε κάθε περίπτωση όλοι μας πορευόμαστε βασισμένοι στις αρχές και τις αξίες που συνδέονται με τον επαγγελματικό μας ρόλο και την επιστήμη που υπηρετούμε. Τα βήματα μας παίρνουν ρυθμό από το τραγούδι τα 3 ρουμπαγιάτ του Θανάση Παπακωνσταντίνου, έναν ρυθμό που συνδέει τη ζωή και τον θάνατο γιατί κάποια πράγματα ακόμα και αν πεθάνουμε δεν πεθαίνουν, όπως οι αξίες μας.

Acknowledgements

I would like to express my gratitude to my beloved colleague Stella Farmaki, MA Social Worker, Systemic, Therapist and PhD Candidate and Agapi Kandylaki Professor in Social Work and multiculturalism in Democritus University of Thrace for their co-operation in the larger project part of which was presented under the title: “Social work and strengths of professional resistance in refugee crisis management” which will be published in conference proceedings. In the Conference on Social Sciences (Social Sciences today: Perspectives, Challenges and Dilemmas beyond the crisis) in Mytilene (6-9 June 2019). I’m also graceful to all social worker who participated in this practice research and contributed to illuminate the professional resistance routes. Finally, special thanks to Kassandra Pedersen, Adam Harvatis and my fellow students in this training program for their support.

Bibliography

- Carey, M. & Russell, S. (2002). *Externalising: Commonly Asked Questions*. International Journal of Narrative Therapy & Community Work, Adelaide, Australia: Dulwich Centre Publications.
- Cowley, G., & Springen, K. (1995). *Rewriting life stories*. Newsweek.
- Denborough, D. (2008). *Collective narrative practice: Responding to individuals, groups, and communities who have experienced trauma*. Adelaide, Australia: Dulwich Centre Publications.
- Epston, D. (2004). *Biting the Hand That Starves You: Inspiring Resistance to Anorexia/Bulimia*. New York: W. W. Norton & Co.
- Epston, D. (2008). *Down under and up over: Travels with Narrative Therapy*. London: AFT publishing ltd.
- Fook, J. (1993). *Radical casework: A theory of practice*. Sydney, Australia: Allen and Unwin.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1979*. Brighton: Harvester Press.
- Guilfoyle, M. (2014). *The person in narrative therapy: a post-structural, Foucauldian account*. London: Palgrave Macmillan.
- Hynes, M. (2013). *Reconceptualizing resistance: Sociology and the affective dimension of resistance*. *British Journal of Sociology*, 64, 559–577.
- Singh, G., & Cowden, S. (2009). *The social worker as intellectual*. *European Journal of Social Work*, 2, 479–493.
- Strier, R., & Breshtling, O. (2016). *Professional Resistance in Social Work: Counterpractice Assemblages*, National Association of Social Workers, *Soc Work*. 61(3):194.

- Thompson, K. (2003). Forms of resistance: Foucault on tactical reversal and self formation. *Continental Philosophy Review*, 36, 113–138.
- Wallace, J., & Pease, B. (2011). Critical social work with children and families. *Journal of Social Work*, 1(2), 132–142.
- White, M. & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York: Norton.
- White, M. (2003). Narrative practice and community assignments. *International Journal of Narrative Therapy and Community Work*, 3&4, 10-23.
- White, M. (2005). Workshop notes. Retrieved from <http://dulwichcentre.com.au/michael-white-workshop-notes.pdf>
- White, M. (2006). Working with people who are suffering the consequences of multiple trauma: A narrative perspective. In D. Denborough, (Ed.). *Trauma: Narrative responses to traumatic experience* (pp. 25-85). Adelaide: Dulwich Centre Publications.
- White, M. (2007). *Maps of narrative practice*. New York: W. W. Norton.